

Modeli za razvijanje in izboljševanje ravni različnih vrst pismenosti s pomočjo IKT

Models for Developing and Upgrading Various Levels of Literacy by Using ICT Tools

Marija Lubšina Novak
marija.lupsina@guest.arnes.si

Povzetek

Spremembe v informacijski družbi zahtevajo od posameznika drugačna znanja in spretnosti, kot jih ponuja klasična, tradicionalna šola. Zato v sodobni šoli iščemo drugačne pristope, da bi kar najbolj zagotovili celosten razvoj vseh veščin in spretnosti ter kompetenc mladega človeka. V projektu Berem in ustvarjam – se učim, ki ga podpirata Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport RS, smo zastavili in preverjali učinkovitost modelov za razvijanje in izboljšanje ravni bralne pismenosti za otroke in mladostnike. Na Osnovni šoli Bizeljsko smo po modelu 4 v Mitološki bralni zbirki skušali doseči zastavljene cilje.

Ključne besede: branje, ustvarjanje, IKT, opismenjevanje, modeli, medpredmetno povezovanje

Abstract

Modifications in information society demand different knowledge and skills from individuals than the ones offered by classical, traditional school. Contemporary schools are searching for different approaches to ensure integrated development of all skills and competences of a young adult. One of the goals of "I am reading and creating – I am learning" project, which is supported by the European Social Fund and the Ministry of Education and Sport, was to check the efficiency of the models for developing and upgrading various levels of reading literacy among children and adolescents. According to Model 4 in the Mythological Reading Collection in Bizeljsko Primary School we have tried to achieve previously set goals.

Keywords: reading, creating, ICT, elimination of illiteracy, models, connecting subjects

1 Uvod

Opismenjevanje je kompleksen, zahteven in dolgotrajen proces, ki se začne v ranem otroštvu v družinskem krogu, se gradi v vrtcu, osnovni in srednji šoli ter se zato, ker se svet stalno in hitro spreminja, nadaljuje vse življenje. Zaradi hitrega razvoja informacijsko-telekomunikacijske tehnologije in interneta pa postaja vprašanje opismenjevanja še toliko pomembnejše, saj je učinkovito opismenjevanje (ne glede na to, za katero obdobje oz. vrsto opismenjevanja gre) ustrezna podlaga za vseživljenjsko pismenost.

2 Opis projekta Berem in ustvarjam – se učim

Projekt **Berem in ustvarjam – se učim** je načrtno in sistematično razvijal pismenost, razumljeno v vsej kompleksni strukturi pojava (razvijanje bralne, moralne, funkcionalne, naravoslovne, medijske, informacijske in komunikacijske pismenosti ter pismenosti za aktivno državljanstvo ...).

V letih 2009 in 2010 smo ga izvajali v mreži desetih zavodov na področju RS – Osnovna šola Brežice (vodja konzorcija), Osnovna šola Grm, Osnovna šola Jožeta Gorjupa Kostanjevica na Krki, Osnovna šola Šmartno pod Šmarno goro, Osnovna šola Trbovlje, Osnovna šola Prebold, Druga osnovna šola Slovenj Gradec, Osnovna šola Bistrica ob Sotli, Osnovna šola Bizeljsko, Gimnazija Brežice (konzorcijski partnerji), sofinanciran pa je bil s sredstvi Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za šolstvo in šport.

Projekt je pri učencih razvijal različne vrste pismenosti, ustvarjalnost, zmožnost kritičnega mišljenja in branja ter s pomočjo medpredmetnosti nadgrajeval pismenost za uspešno nadaljnje izobraževanje, učenje (odkrivanje in izpopolnjevanje lastnih strategij učenja ter evalvacijo lastnega napredka) in usposabljanje za poklic, posredno pa bo pomagal premoščati socialne in kulturne razlike med učenci in omogočal njihovo boljšo socialno vključenost.

Vodji projekta in ostalim strokovnim delavcem, sodelujočim v projektu, je pomagal definirati kompetence, ki so najpomembnejše za izvedbo projekta (postavitev jasnih prioritet vodenja projekta, ugotavljanje izobraževalnih potreb, pridobitev novih znanj in veščin za osebni in karierni razvoj, razvoj standardov za uspešno izvajanje projekta, komuniciranje zelenega vedenja, povezava kompetenc strokovnih delavcev s strategijo, poslanstvom in vizijo vsake posamezne šole v konzorciju ...).

Staršem je pomagal navezati pristnejši stik z otroki, da jih bodo znali ustrezneje spodbujati, jim pomagati in jih spremljati pri šolskem delu ter da bodo z njimi kvalitetnejše preživeli prosti čas, hkrati pa jim bo pomagal navezati tudi pristnejši stik z učitelji v šoli.

Za uspešno izvajanje projekta smo oblikovali projektni tim (mrežni tim), ki je skrbel za načrtovanje, izvajanje, spremljanje in evalvacijo projekta na nivoju mreže, ter deset razvojnih timov, ki so podobno delo opravljali na nivoju zavoda.

V prvem letu izvajanja projekta so šole na pobudo razvojnih timov, ki so jih vodili ravnateljice in ravnatelji vključeni šol., naredile analizo stanja pismenosti in na osnovi le-te pripravile akcijski načrt za izvedbo projekta.

Vodja projekta mag. Marija Lubšina Novak je zasnovala štiri osnovne modele za razvoj pismenosti, s pomočjo katerih so učitelji v drugem letu izvajanja projekta ob podpori informacijsko-telekomunikacijske tehnologije razvijali bralno in ostale vrste pismenosti pri vseh učencih, zlasti pa še pri nadarjenih učencih, in učencih, pri katerih obstaja večja stopnja

tveganja socialne izključenosti in neenakih možnosti – depriviligiranih učencih, ki izhajajo iz manj spodbudnega okolja, učencih s posebnimi potrebami in učencih, katerih materni jezik ni slovenščina.

Delo so izvajali pri urah pouka, in sicer pri 15 različnih predmetih iz programa OŠ, OŠPP in gimnazijskega programa (od tega pri 2 izbirnih predmetih) ter v prostem času učencev (albanščina, KIZ – knjižnično informacijsko znanje). Najpogosteje je bila v bralnih zbirkah zastopana slovenščina, in sicer kar triintridesetkrat; ostali predmeti so bili zastopani znatno manjkrat: angleščina devetkrat, naravoslovje osemkrat, likovna vzgoja petkrat, zgodovina, državljanska in domovinska vzgoja ter etika trikrat, fizika, glasbena vzgoja ter knjižnično informacijska znanja dvakrat, vsi ostali predmeti pa po enkrat.

Vsaka šola se je povezala z najbližjo knjižnico in ustanovi sta vzpostavili sodelovanje, ki se je nanašalo na učence in v nekaterih primerih tudi na zaposlene. Štiri šole so navezale stik z umetniki (Janja Vidmar, Primož Suhodoločan, Anja Štefan ...) in organizirale različne bralne dogodke ter delavnice za učence.

Vsi konzorcijski partnerji in vsi strokovni delavci, vključeni v projekt, so sodelovali s strokovnimi delavci z IKT področja, zaposlenimi v računalniškem podjetju Arcadia Cad Center d.o.o Ljubljana.

3 Spletna aplikacija SIMOS 2

Zunanji sodelavci, strokovnjaki z IKT področja, so v prvem letu izvajanja projekta za potrebe projekta izdelali spletno aplikacijo SIMOS 2, dostopno na spletnem naslovu <http://www.simos2.si/>, ki vsebuje odprti del, ki vsebuje tri vsebinsko zaokrožena področja, in sicer spletno aplikacijo številka 1 za vodenje in spremljanje projekta Berem in ustvarjam – se učim (računalniška podpora vodi mrežnega tima, vodjem timov v zavodih in mentorjem za evalvacijo projekta), spletno aplikacijo številka 2 za zajem podatkov pri pripravi gradiv in e-gradiv kot podpora za delo avtorjev in mentorjev ter spletno aplikacijo številka 3 za delo na bralnih zbirkah, seznamih literature, nalogah in navodilih, delu pri vpisovanju prispevkov, mentorsko oz. tutorsko delo učiteljev z učenci, komunikacijo učiteljev z učenci, starši, komunikacijo učiteljev s sodelavci, ki so pripravili spletno aplikacijo, in med seboj, za objavlanje prispevkov in izdelkov učencev ... Spletna aplikacija SIMOS 2 ima odprti del, dostopen vsem uporabnikom in obiskovalcem svetovnega spleta, in zaprti del, do katerega je možno dostopati z geslom in za katerega so si morali uporabniki (učitelji, ravnatelji, učenci, starši) izdelati prijavo v Windows Live ID.

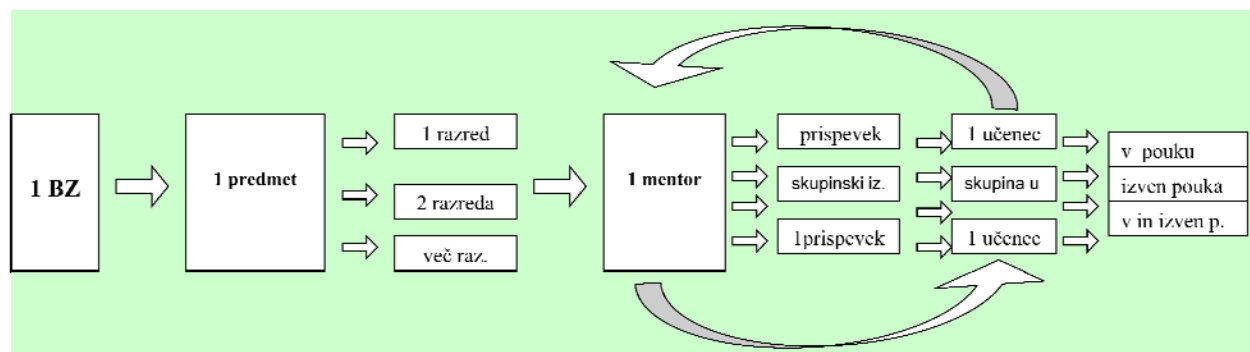
4 Modeli za razvoj različnih vrst pismenosti

Modeli za razvoj različnih vrst pismenosti so povezani s spletno aplikacijo SIMOS 2 oz. bolje povedano spletna aplikacija je tesno povezana z modeli, saj je nastajala na njihovi osnovi. Modeli so narekovali takšne tehnične rešitve, ki omogočajo izvajanje projekta v skladu z razpisom in vsebinsko zasnovo projekta Berem in ustvarjam – se učim.

Model 1

Ena bralna zbirka, en predmet v enem ali več oddelkih oz. razredih (ves odderek ali samo posamezni učenci), en mentor; učenci so delali individualno, skupinsko ali v tandemu, in sicer v ali izven pouka, največkrat pa v in izven pouka.

Slika 1: Model 1

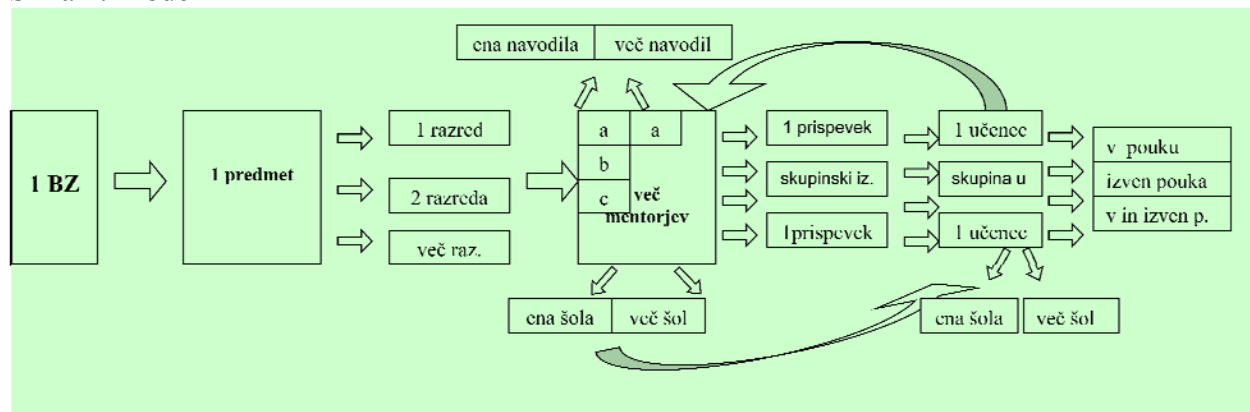
Vsak učenec je izdelal vsaj en individualni izdelek, kot skupina pa so ti učenci pogosto izdelali tudi skupinskega. Model 1 ne predvideva medpredmetnih povezav. Takšnih bralnih zbirk je bilo 28.

Model 2

Ena bralna zbirka, en predmet v enem ali več oddelkih oz. razredih (ves oddelek ali samo posamezni učenci), več mentorjev iz ene ali več šol; učenci ki so bili lahko iz ene ali več šol, so delali individualno, skupinsko ali v tandemu, in sicer v ali izven pouka, največkrat pa v in izven pouka. Vsak učenec ali skupina je izdelala vsaj en izdelek – individualni in skupinski. Model 2 ne predvideva medpredmetnih povezav, predvideva pa timsko delo.

Primer bralne zbirke Angleščina z dvema mentoricama iz iste šole, ki sta skupaj pripravili 11 vsebinsko in didaktično različnih nalog za učence 8. razreda OŠ. Naloge sta pripravili tako, da upoštevajo različno predznanje učencev. Naloge so si učenci izbirali sami – glej <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=13>.

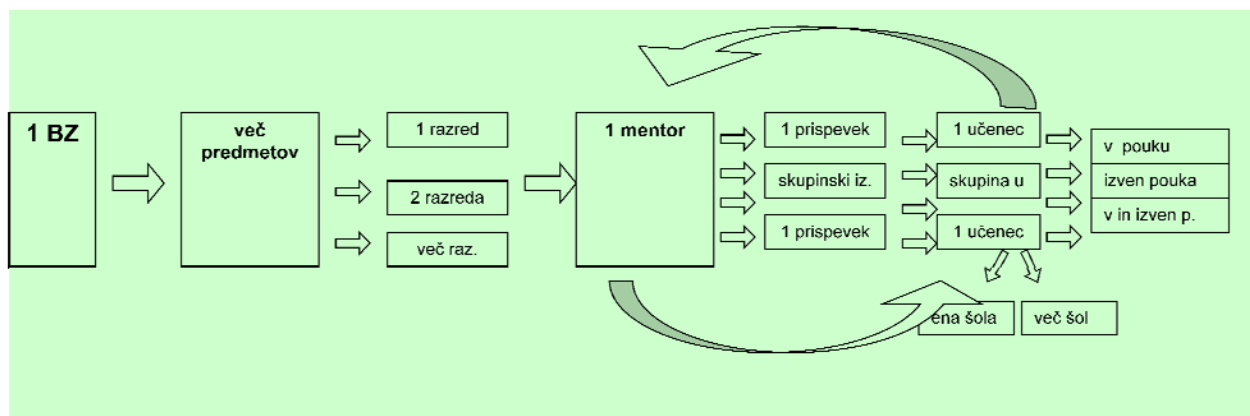
Slika 2: Model 2

Model 3

Ena bralna zbirka, več predmetov v enem ali več oddelkih oz. razredih (ves oddelek ali samo posamezni učenci), en mentor; učenci, ki so bili lahko iz ene ali več šol, so delali individualno, skupinsko ali v tandemu, in sicer v ali izven pouka, največkrat pa v in izven pouka. Vsak učenec in skupina je izdelala vsaj en izdelek – individualni in skupinski. Model 3 predvideva medpredmetne povezave.

Slika 3: Model 3

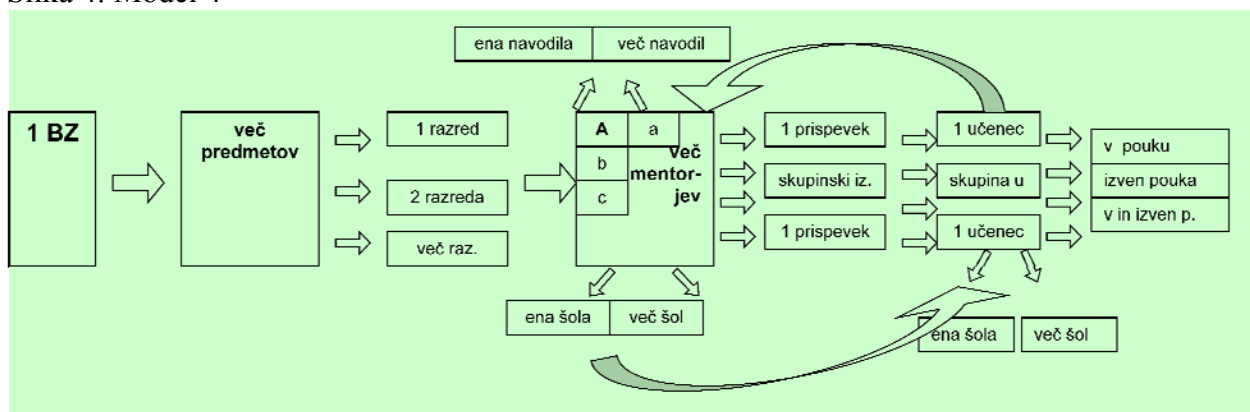

Primer: Osem mentorjev se je odločilo za tovrstni model. Za vodilni predmet so uporabili slovenščino (razen v enem primeru, ko je bila to angleščina) in vsebino medpredmetno povezali bodisi z naravoslovjem, družboslovjem, likovno vzgojo – slika 12).

Model 4

Ena bralna zbirka, več predmetov v enem ali več oddelkih oz. razredih (ves oddelek ali samo posamezni učenci), več mentorjev, od katerih je lahko eden vodja ali pa tudi ne; več mentorjev iz ene ali več šol; učenci, ki so bili lahko tudi iz ene ali več, šol so delali individualno, skupinsko ali v tandemu, in sicer v ali izven pouka, največkrat pa v in izven pouka. Vsak učenec ali skupina je izdelala vsaj en izdelek – individualni in skupinski. Model 4 predvideva medpredmetne povezave, timsko sodelovanje in poučevanje.

Slika 4: Model 4

Primerov za model 4 imamo kljub zahtevnosti dela kar 13, saj je v projekt vključenih kar 13 tovrstnih bralnih zbirk, ki vključujejo od najmanj dveh predmetov in dveh učiteljev do največ petih predmetov oz. vsebinskih področij in štirih učiteljev. V tovrstnih bralnih zbirkah so najpogostejše sodelovali učenci tretjega triletja, redkeje pa učenci drugega in prvega triletja (npr. primer 2. razreda pri izvajanju projekta Clil – poučevanje nejezikovnih predmetov v tujem jeziku, slika 14 in medpredmetna povezava FIZ-MAT pri obravnavi vesolja v 9. razredu, slika 15, <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=138>).

5 Kako je potekalo delo

- Mentorji so umestili bralno zbirko v letni delovni načrt enega ali več predmetov, opredelili so cilje, naredili izbor knjig, izdelali naloge, opredelili kriterije za dosego ciljev, naredili terminski načrt ... (redefinirali so vsebino letnih priprav svojega predmeta).

- Mentorji so se s pomočjo različnih izobraževanj (predavanja, delavnice, web konference, samoizobraževanje) in timskega dela s kolegi seznanili s spletno aplikacijo SIMOS 2 in vanjo vnesli podatke (bazo učencev, bazo knjižnih naslovov, nabor nalog, navodila za delo ...).
- Mentorji so seznanili učence z bralno zbirko in kriteriji za dosego ter jih pri pouku motivirali za sodelovanje.
- Učenci so iz seznama literature za posamezno bralno zbirko (nekateri bralne zbirke so imele obvezen nabor knjižnih naslovov, pri nekaterih so učenci lahko izbirali, kaj bodo brali) v knjižnici izbrali eno ali več knjig in jo/jih prebrali. Nekateri so se posluževali tudi elektronskih knjig.
- Učenci so se s pomočjo mentoric in računalnikarjev na šoli seznanili s spletno aplikacijo SIMOS 2 in jo začeli uporabljati – naučili so se »logirati« – izdelati poverilnico Windows Live ID – ter pripraviti različne vrste prispevkov (obnova knjige, povzetek, nadaljevanje zgodbe, nova zgodba, ocena, ilustracija strip, fotografija ...), ki so jih samostojno ali ob pomoči mentorjev prikazali s pomočjo različnih vrst priponek (zvočna, grafična, video, skenirana ... datoteka) ter s pomočjo spletne aplikacije SIMOS 2 (zaprti del) poslali mentorjem v pregled.
- Mentorji so pregledali prispevke in učencem svetovali izboljšave; svoj komentar in popravke so poslali (vrnili učencem) s pomočjo spletne aplikacije SIMOS 2; izmenjava med mentorji in učenci je trajala tako dolgo, dokler nista bila tako mentor kot učenec zadovoljna s prispevkom; končan prispevek so mentorji objavili na spletni strani SIMOS 2 (dostopni vsem).

5.1 Nekaj primerov različnih bralnih zbirk, ki kažejo, kako smo s pomočjo modelov in spletne aplikacije SIMOS 2 razvijali različne vrste pismenosti

Večina bralnih zbirk je bila oblikovanih tako, da je bila po zahtevnosti dostopna vsem učencem – tudi učencem večjo stopnjo tveganja socialne izključenosti in neenakih možnosti. V okviru določene bralne zbirke so učenci pogosto svobodno izbrali knjigo (razen pri bralnih zbirkah, v katerih so mentorji predvideli samo en književni naslov), ki so jo prebrali, v nadaljevanju pa so velikokrat lahko izbirali tudi med različno vsebinsko in tehnično zahtevnimi nalogami, ki so jih morali s pomočjo spletne aplikacije SIMOS 2 (<http://www.simos2.si/>) po branju še opraviti.

- **Zmanjševanje primanjkljajev zaradi manj spodbudnega okolja**
Nekaj primerov bralnih zbirk
  - *Bralna zbirka Moja prva bralna zbirka, 1. razred in OPB,*
  - *Bralna zbirka Enakost – drugačnost, SLO in TJA,*
  - *Bralna zbirka Razumem, ne razumem drugačnih SLO-DIE-ZGO,*
  - *Bralna zbirka Zmanjšujmo nasilje, SLO in GEO) ...*
- **Zmanjševanje primanjkljajev pri učencih s posebnimi potrebami**
Primer bralne zbirke
  - *Bralna zbirka Vzgojne teme v basnih, v in izven pouka ter v sodelovanju s starši, 6. – 9. razred OŠPP;*
- **Spodbujanje nadarjenih učencev**
Nekaj primerov bralnih zbirk
  - *Bralna zbirka Romeo in Julija, TJA – gimnazija,*

- *Bralna zbirka Mladi raziskovalec, NAR in BIO,*
- *Bralna zbirka Astronomija, energija, energetika, vreme, logika in fizika,*
- *Bralna zbirka Mitologija, SLO in ZGO ...;*
- **Spodbujanje učencev, katerih slovenščina ni materni jezik**
Primer bralne zbirke
  - *Bralna zbirka Moj jezik, tvoj jezik, SLO in albanščina;*
- **Spodbujanje bralne kulture**
Nekaj primerov bralnih zbirk
  - *Bralni krožki v knjižnici, SLO-DRU-LVZ-NAR – primeri bralnih zbirk pod številkami 181, 182, 184, 188).*

6 Kako smo razumeli pismenost oz. katere vrste (oblike) pismenosti smo razvijali?

Pismenost – »/.../ trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje v družini, šoli, na delovnem mestu, v družbi« (Nacionalna strategija za razvoj pismenosti 2006, str. 7).

Definicija pismenosti, opredeljena v Nacionalni strategiji za razvoj pismenosti, nas nagovarja k temu, da pismenosti ne razumemo zgolj kot branje, pisanje, govorjenje, poslušanje ali kot branje, pisanje, računanje temveč tudi kot:

- **Tvorjenja besedil v različnih okoliščinah in z različnimi sredstvi – poznavanje izraznih sredstev (jezikovni/nejezikovni sistemi)**
  - Kako se to odraža v projektu Berem in ustvarjam – se učim?

Po branju umetnostnih in neumetnostnih besedil so učenci pri pouku in v prostem času ustvarjali različna besedila (prozna, dramska, pesniška), in sicer individualno, v tandemu ter v skupini; ta besedila so predstavili z različnimi izraznimi sredstvi – literarni, notni zapis, filmski ali samo zvočni posnetek, animacija, gib ...
Primer: <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?MNENJE=00009386>.
- **Poznavanje pomena konteksta posamezne jezikovne rabe**
  - Kako se to odraža v projektu?

Eden od primerov za to trditev je film Princeska z napako, ki se naslanja na dogajanja v Srebrenici, in mnogi drugi izdelki učencev (glej film Princeska z napako, ki je posnet po scenariju učencev in je nastal v okviru projekta).
- **Zmožnost pridobivanja informacij iz različnih virov**
  - Kako se to odraža v projektu?

Učenci so poleg predpisane literature posegli tudi po literaturi in drugih virih informacij (internet, pogovori z različnimi osebami ...), za katere so se odločili po lastnem izboru.
- **Zmožnost kritične uporabe informacij – kritična pismenost**
  - Kako se to kaže v projektu?

Učenci so razmišljali in presojali o vsebini prebranega in svoja mnenja, ocene, poglede zapisali (glej prispevke učencev na (<http://www.simos2.si/>); vrednotili so svoje izdelke in izdelke sošolcev ...

Definicija pismenosti, ki jo navaja Nacionalna strategija, nas usmerja tudi k razumevanju novjših konceptov pismenosti, kajti tehnološki razvoj terja, » ... spremenjene oblike bralne pismenosti in pisanja za nove okoliščine jezikovnih rab« (Grosman 2010, str. 17), in sicer v smislu:

➤ **Razvoja različnih vrst pismenosti**

- **IKT/informacijska/elektronska pismenost** (IKT pismenost: razvoj spretnosti in veščin za uporabo spletne aplikacije SIMOS 2, e-pošte, izdelavo različnih vrst datotek – grafična, skenirana, power point, zvočna datoteka ...; informacijska pismenost: sposobnost prepoznavanja potrebe po informaciji, sposobnost samostojnega iskanja informacij, vrednotenja dobljenih informacij in izločanje nerelevantnih podatkov, razumevanje informacij in njihova uporaba v življenju; elektronska pismenost: tvorjenje različnih žanrov digitalnih besedil, elektronska književnost ...),
- **državljska, medijska, naravoslovna - okoljska, matematična, glasbena ... pismenost.**

- Kako se to odraža v projektu?

V projektu je v 4 osnovnih modelih predstavljenih 50 različnih bralnih zbirk (http://www.simos2.si/), ki so največkrat medpredmetno povezane in se nanašajo na različne predmete iz predmetnika OŠ (1. – 9. razred), OŠPP (6. – 9. razred), in gimnazije (1. – 2. letnik) iz družboslovnega, naravoslovnega ter umetnostnega področja (npr. :

- SLO-GEO-ZGO-DDI <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=142>,
- SLO-DRU-LVZ-NAR <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=175>,
- SLO-ŠVZ <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=118>,
- FIZ-MAT <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=138>,
- SLO-GVZ <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=143>,
- SLO-DDE-LVZ-KIZ <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=184>,
- BIO-NAR <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=192>,
- SLO-ZGO-DDE <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=141>,
- SLO-družba (gimnazija) <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=126>,
- SLO-družba (OŠ, 1. razred) <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=145>,
- SLO-ZGO <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=148>,
- SLO-NAR <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=146> ...).

- **Razvoja večjezične in medkulturne pismenost** – povezanost pismenosti z medkulturnim sporazumevanjem

- Kako se to odraža v projektu?

V projektu je predstavljenih več bralnih zbirk iz različnih tujih jezikov. Npr.: bralna zbirka slovenskega in albanskega jezika z naslovom Moj jezik, tvoj jezik mentorice Darje Mandžuka (glej prispevek Bralna zbirka Moj jezik, tvoj jezik), ki je bila oblikovana izven pouka in je vključevala učence albanske narodnosti od 2. do 7. razreda z zelo različnim predznanjem slovenščine. Z ustreznimi metodami, oblikami in tehnikami dela, ob uporabi njihovega maternega jezika (albanščine) in prvega ali drugega tujega jezika (angleščine) je mentorica učence motivirala za učenje slovenščine in za spoznavanje slovenske kulture http://www.youtube.com/watch?v=Ai7TUWg4bu8&feature=player_embedded#.

V projektu je predstavljen tudi precej

- angleških <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?MNENJE=00039012>,

- nemških <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=140>,
- španskih (<http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=190>)
bralnih zbirk ter medpredmetnih bralnih zbirk s področja
- SLO-TJA <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?MNENJE=00038745>, iz katerih se kaže potreba po sporazumevanju v več jezikih, in sicer od 1. razreda OŠ do gimnazije.
Pa ne samo to, iz nalog, ki so jih mentorji zastavili učencem (učenci so glede na predznanje izbirali zahtevnost nalog sami) je moč videti, da se učitelji niso zadovoljili le s tem, da so učenci spoznavali jezik in se učili novih besed, ampak so kulturo, navade ljudi ... kar vodi k višji medkulturni ozaveščenosti in medkulturni pismenosti učencev.
- **Razvoja večrazsežne pismenosti**, ki jo razumemo kot »... obvladovanje različnih besedil z različnimi tehnologijami na družbeno odgovoren in kritičen način v družbeno, kulturno in jezikovno raznolikem svetu» (Vončina 2008).
  - Kako se to odraža v projektu?
  - *Učenci so pri branju literature, nalog in gradiv mentorjev uporabljali in ob tem urili različne tehnike branja (branje z razumevanjem, hitro branje, strateško branje ...). Brali so »navadne« in elektronske knjige, besedila na spletu, reševali e-gradiva, ki so jim jih pripravili mentorji.*
  - *Soočali so se z različnimi besedili (umetnostna*
<http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?MNENJE=00031434>
in neumetnostna <http://www.simos.si/prispevki2/prispevki.aspx?zbirka=192>).
  - *Brali so nadbesedila (branje tekstov v okvirčkih, gledanje slik, sledenje povezavam na svetovnem spletu). Primer e-gradiva*
<http://www.simos.si/egradiva09/simos2/PrinceskaZNapako/index.html> *in primer branja besedil v okvirčku ter sledenje povezavam.*
  - *Izbirali so med različnimi besedili, jih kombinirali in samostojno povezovali v celoto.*

Zadnja dva primera nam nazorno kažeta, da gre pri prebiranju elektronskih besedil za nove procese bralne pismenosti, ki jih omogočajo elektronske oblike sporazumevanja in pri katerih gre za kombinacijo besednih, vizualnih, včasih tudi zvočnih sestavin. To se kaže tudi v primerih e-gradiv in elektronskih knjig, ki postajajo vse pogostejša stalnica učnega procesa. Meta Grosman pravi, » ... da je elektronsko sporazumevanje ustvarilo povsem drugačne razmere za bralčevo doživljanje podatkov in tvorjenje pomena ...« (Grosman 2010, str. 19). V okviru projekta so učenci poleg klasičnih knjig (linearno branje), brali tudi elektronska besedila, sestavljena iz besednih blokov in raznolikih vizualnih gradiv (film, video ...) ter se urili v nelinearnem branju, pri katerem zaporedje razbiranja posameznih sestavin ni bilo določeno in so si učenci to zaporedje določali sami (digitalna ali elektronska pismenost). Učenci so iz prebranega morali prav zaradi tega, ker vrstni red razbiranja posameznih sestavin pri elektronskem sporazumevanju ni določen (kot je to primer pri linearnem branju) povzemati pomen (vsebino) iz vseh naštetih elementov in si ustvarjati svojo individualno sliko o prebranem.

Ob tem, ko so poleg elektronsko oblikovanih besedil pregledovali, analizirali ... tudi slikovno gradivo (grafi, tabele, avdio in videosestavine ...), pa so si razvijali tudi vizualno pismenost.

Slika 5: Primer e-gradiva, nastalega pri bralni zbirki 143 z naslovom Bralna zbirka J. Vidmar

Pismenost torej » ... ni zgolj funkcionalna sposobnost za branje in pisanje, ampak postaja temelj znanja, in pogoj za stalno vseživljenjsko nadgradnjo tega znanja, zajema pa tudi smiselni in ustvarjalni medsebojni vpliv s sodobnimi tehnologijami« (Bilić 2010, str. 193).

7 Vloga računalnika in interneta ter spletne aplikacije SIMOS 2 pri izvajanju projekta

Računalnik in internet sta zelo uporabna tudi v procesu razvoja otrokovih predopismenjevalnih zmožnosti, začetnega in kasnejšega opismenjevanja. Učencem pomenita motivacijo za delo in omogočata aktivnejše sodelovanje. To motivacijsko moč IKT bi veljalo v šoli (zlasti pri pouku) še bolj izkoristiti. Izvajanje projekta nas je namreč pripeljalo do uvida, da so učenci zaradi IKT opravili veliko nalog (od lažjih do zahtevnih) brez tega, da bi bili za izvedbo še dodatno zunanje motivirani – npr. z oceno. Res je, da so imeli pri delu veliko svobode pri izbiri knjižnih naslovov, nalog, in da so obveznosti opravljali na daljši čas, ki so si ga sami razporejali, res pa je tudi, da so naloge opravili – izgovorov v stilu »... sem pozabil/pozabila ...« je bilo malo. To nam kaže, da bi veljalo nekatere principe tovrstnega dela in uporabo IKT uporabiti npr. tudi pri dajanju domačih nalog ter kakšnih drugih nalog, ki se jih učenci radi izogibajo.

Če delajo učenci v parih ali v manjših skupinah, jim računalnik in svetovni splet omogočata več sodelovanja in pomoči drug drugemu pri reševanju problemov. Iz izkušenj projekta lahko pritrdimo avtorjem, ki pravijo: »Opazimo lahko več oblik spontanega sodelovanja: posvetovanje, spontan pristop, sodelovanje, prenos idej (Duh, 2001).«

Izkušnje nam kažejo, da je potrebno, da se učenci že zelo zgodaj seznani z IKT in njenim delovanjem ter da jo začnejo po svojih zmožnostih in na svoj način tudi čim prej uporabljati. Nenazadnje tudi in predvsem zaradi že povedanega o principih razvijanja elektronske oz. digitalne pismenosti v povezavi z nelinearnim branjem. V te namene je uporaba informacijsko-telekomunikacijske tehnologije pri pouku še toliko bolj smiselna in potrebna, kajti učenci morajo velikokrat izkusiti in se mnogokrat preizkusiti v nelinearnem branju ter subjektivnim doživljanju informacij, ki jih imajo nato možnost pri pouku soočiti s subjektivnim doživljanjem informacij pri sošolcih in z učiteljem. Le tako se bodo lahko naučili razbirati ustrezen pomen informacij in si razvili kritični pristop do njih.

Prednost uporabe računalnika in svetovnega spleta za namene pouka (učenja in poučevanja) pa je naših izkušnjah tudi v tem, da se je pouk zaradi uporabe orodij sodobne tehnologije lahko preselil iz učilnic v druga okolja in v čas, ki učencem in učiteljem bolj ustrezajo in sta primernejša za ustvarjalno delo. V našem projektu so učenci in učitelji lahko delo opravili tudi doma in takrat, ko jim je to najbolj ustrezalo, saj so jim uporaba svetovnega spleta in aplikacije SIMOS 2 to omogočali. (To možnost učenja na daljavo bi lahko npr. uporabili tudi pri dolgotrajno bolnih učencih.) Za učence, ki doma niso imeli računalnika in interneta, pa je bilo poskrbljeno v šoli; v času pouka so imeli možnost uporabe računalnikov z dostopom do interneta v računalnici in učilnicah, izven časa pouka pa v knjižnici oz. v večnamenskem prostoru.

Z uvedbo in uporabo spletne aplikacije SIMOS 2, interneta ter z načrtnim usposabljanjem učiteljev (predavanja, delavnice, web konference, individualna svetovanja), učencev ter staršev za njuno uporabo, ki posredno vključujeta tudi pridobitev mnogih drugih znanj in veščin, potrebnih za uspešno delo z računalnikom in internetom (kreiranje baz, prenos datotek, skeniranje, ustvarjanje PDF dokumentov, kreiranje video, zvočnih datotek, snemanje, fotografiranje, obdelava fotografij, priprava e-gradiv ...) smo poleg že omenjenih ciljev pri vseh uporabnikih (učitelji, učenci, starši) in v vseh zavodih dvignili nivo znanj, veščin (funkcionalno znanje) in pogostnost uporabe računalnika ter interneta pri pouku na znatno višjo raven kot je bila pred vključitvijo v projekt.

Seveda ti procesi učenja in uporabe nove spletne aplikacije SIMOS 2 za učitelje mentorje, učence in starše niso bili enostavni in so jim povzročali nemalo težav. Tako kot uvedba vsake druge novosti, je tudi seznanjanje s spletno aplikacijo SIMOS 2 in izvajanje projekta na njej, terjalo dodaten napor in čas vseh sodelujočih, ki ga ure, prikazane v časovnici projekta, ne zajemajo. Tega problema smo se zavedali že v času priprav akcijskih načrtov na začetku projekta, saj smo ob analizi stanja ugotovili, da se učitelji, profesorji, učenci in starši v različnih zavodih močno razlikujemo med seboj glede predznanja na področju rabe računalnika in interneta in da imamo za tako obsežno nalogo kot je izvedba vsebine projekta ob tako različnem predznanju s področja IKT, premalo časa – trajanje projekta bi po našem moralo biti podaljšano vsaj še za leto dni. Dodatne težave je povzročalo uporabnikom tudi odpravljanje napak na spletni aplikaciji SIMOS 2, saj nismo imeli časa, da bi spletno aplikacijo pred »frontalno« uvedbo preizkusili z manjšim številom avtorjev kot smo to prvotno načrtovali, ampak smo jo takoj, ko je bila vzpostavljena, dali v uporabo vsem učiteljem v projektu. Tako smo pomanjkljivosti in posebnosti, v delovanju spletne aplikacije odkrivali sproti (z uporabo), kar je pri začetnem delu z njo mentorjem povzročalo dodatne nevšečnosti in preglavice. Spletna aplikacija SIMOS 2 pa je doživljala spremembe tudi med uporabo samo, in sicer zato, ker so avtorji spletne aplikacije upoštevali pobude učiteljev za njeno spreminjanje.

V projektu smo poleg tega, da smo učence učili spretnosti in veščin uporabe interneta, spletne aplikacije SIMOS 2, kreiranja računa Windows Live ID, uporabe e-gradiv, uporabe in izdelave različnih vrst priponk veliko časa in energije porabili za osveščanje učencev o varni uporabi

interneta. Vemo, da je to proces, za katerega moramo stalno skrbeti in ga nadgrajevati, zato ni izostal tudi v našem projektu. Potrebno je bilo izobraževanje in osveščanje učencev in staršev o nevarnostih ter grožnjah, ki otrokom pretijo na internetu, saj izkušnje kažejo, da sta nezavedanje in nepremišljena uporaba interneta največji napaki večine učencev in tudi ostalih uporabnikov.

8 Kazalniki uspešnosti projekta

- Število zavodov: 10 – 1 mreža
- Število vključenih kulturnih ustanov: 2 (Knjižnica Brežice in ostale knjižnice v krajih, kjer so šole, Janja Vidmar kot samozaposlena v kulturi)
- Število zunanjih partnerjev – IKT podpora: 6
- Število vključenih učencev: 702
- Število vključenih strokovnih delavcev: 70 (10 ravnateljev, 56 avtorjev in mentorjev,
- 1 knjižničarka, 3 računalnikarji) – s poverilnico Windows Live ID registriranih oseb na spletni aplikaciji SIMOS 2
- Število gradiv sodelavcev v projektu: 9 (3 računalniški programi, IKT navodila za uporabnike, razvojni načrt mreže, naloge avtorjev in mentorjev za učence, modeli
- BZ – opis zasnove modelov, film, opisi BZ avtorjev in mentorjev, postopki izvajanja in samoevalvacija dela)
- Število objavljenih bralnih zbirk (BZ): 50
- Število knjižnih naslovov v BZ: 228
- Število vrst prispevkov: 33 (članek, obnova , delna obnova, nova zgodba , nadaljevanje zgodbe, dnevnik, pesmica, scenarij, ilustracija, strip, predstavitev knjige, ocena knjige (mnenje), odgovori na vprašanja, opis književne osebe, poročilo, zanimiv odlomek, pismo...)
- Število vrst priponk: 8 (besedilo, power point, grafična, skenirana, video, zvočna datoteka ...)
- Število nalog mentorjev: 288 od tega 158 nalog v priponkah
- Število objavljenih prispevkov učencev: 708
- Število prispevkov učencev v priponkah: 552
- Število besed v slovarju: 240
- Število komentarjev mentorjev: 1643
- Število opisnih ocen mentorjev: 704
- Število vprašanj učencev za mentorje: 96
- Število pošte med mentorji: 73
- Število zabeleženih posegov: 14577
- Število odpravljenih napak: 45
- Število poslanih pošte/pomoči: 309
- Število nepregledanih prispevkov: 27
- Število prispevkov v popravljanju: 246
- Število slabih prispevkov: 98
- Število strokovnih prispevkov vodje, ravnateljev in avtorjev oz. mentorjev: 40
- Število vmesnih in zaključnih poročil: 8
- Število zaključnih konferenc: 1
- Število diseminacij: 1 DVD, 1 videokonferenca
- Izobraževanja strokovnih delavcev:
  - predstavitev projekta vsem sodelujočim strokovnim delavcem – mag. Marija Lubšina Novak

- IKT izobraževanje strokovnih delavcev (18 spletnih konferenc) – seznaneitev s spletno aplikacijo SIMOS 2, Bojan Gabrijelčič
- delavnice avtorjev z mentorji (4)
- izobraževanje za strokovne delavce o literaturi, s poudarkom na mladinski – dve predavanji Janje Vidmar
- izobraževanje strokovnih delavcev v programu Kulturna zavest in izražanje, PeF Koper (zgodnja pismenost, jezikovna pismenost, umetniška pismenost, naravoslovno-matematična pismenost)

9 Kaj je bila dodana vrednost projekta in priložnosti, ki jih vidimo v bodoče

Z vključitvijo v projekt smo strokovni delavci konzorcija dobili možnosti in priložnost za preseganje klasičnega pouka v smislu povezovanja pouka in prostega časa učencev ter s tem povezovanje formalnega, neformalnega in informalnega učenja, saj so učenci v večji meri kot pred vključitvijo v projekt obiskovali knjižnico, brali, pisali in ustvarjali na različnih drugih področjih.

S snovanjem inovativnih modelov za razvoj različnih vrst pismenosti z uporabo IKT in za implementacijo le-teh v šolsko prakso (zlasti v okviru pouka) smo strokovni delavci postali kompetentnejši pri svojem delu. Pripravili smo podlage za vstop modelov v kurikulum s ciljem povezovanja predmetov, učiteljev in učencev (medpredmetno povezovanje, timsko delo, timsko sodelovanje), s ciljem hitrejšega spreminjanja organizacije in didaktike pouka v smislu uvajanja IKT pri vseh predmetih, večje aktivnosti učencev ter spodbujanja njihove ustvarjalnosti in razvijanja kritičnega pogleda. Pridobljena znanja in izkušnje bomo lahko s pomočjo transferja prenašali na druga področja pedagoškega dela (spletna aplikacija SIMOS 2 npr. omogoča individualno in individualizirano poučevanje ter učenje – npr. posameznih književnih zvrsti, kot je denimo esej).

Z uporabo računalnika in spletne aplikacije SIMOS 2 na internetu je mreža vplivala na hitrejšo računalniško opismenjevanje učiteljev, učencev in posredno staršev tako v smislu pridobitve uporabnih (funkcionalnih) znanj kot v smislu digitalne pismenosti. Hkrati s tem pa je vplivala tudi na intenzivnejšo ter kvalitetnejšo / ustrežnejšo uporabo IKT za namene pouka. Zaradi vključitev staršev v projekt, je postalo sodelovanje staršev z otrokom in šolo kvalitetnejše. Boljše je postalo zlasti sodelovanje staršev in mlajših otrok, ki so zaradi vključitve v projekt preživeli skupaj več prostega časa, skupaj brali, se pogovarjali ...

Zanemariti ne smemo vpliva, ki ga je imel projekt na povečanje motivacije učencev za učenje različnih tujih jezikov oz. za intenzivnejše učenje vsaj enega tujega jezika ter na zgodnje učenje tujega jezika. Učenci, vključeni v projekt, so postali kompetentnejši na tem področju. Predpostavljamo, da bo to posredno in v nadaljevanju njihovega življenja lahko vplivalo na rast poklicne in prostorske mobilnosti na skupnem evropskem trgu delovne sile (zaposlovanje v tujini in vračanje z izkušnjami).

Pozorni smo bili tudi na dosledno vključevanje vseh učencev v delo, s poudarkom na učencih iz ranljivih skupin, za katere smo prilagodili delo njihovim potrebam. Moramo pa poudariti, da je bilo delo v projektu že sicer naravnano na vsakega učenca posebej – zlasti je potekalo individualizirano delo v tistem delu projekta, ko sta si učenec in mentor/tutor izmenjevala e-sporočila, v katerih je učitelj učencu svetoval, kaj naj pri sovjem izdelku še popravi oz. kako naj ga izboljša. Poskrbeli smo tudi, da so lahko vsi učenci dostopali do različnih materialnih

dobrin (računalnik, internet, knjige) ter jim s tem dali možnost za zmanjševanje morebitnih primanjkljajev na učnem, kulturnem, sociološkem ... področju.

Vse to nas navaja na zaključek, da smo z vključitvijo v projekt izboljšali kvaliteto dela pri pouku, in sicer na vseh šolah v konzorciju. To se je pokazalo tudi na zaključni konferenci, ki je bila 16. junija 2010 v Brežicah, na kateri so bile predstavljene ideje in inovativne rešitve učiteljev v zvezi z didaktičnimi postopki pri razvijanju različnih vrst pismenosti, pri spodbujanju učencev k branju in ustvarjanju ... Prikazana pa je bila tudi pisana paleta izdelkov učencev, iz katerih je bilo moč razbrati pridobljeno znanje učencev, njihovo ustvarjalnost ter skrbno strokovno vodenje učiteljev. Na zaključni konferenci se je pokazalo tudi to, da zavodi želijo nadaljevati z začetim delom in predlagajo nadaljevanje projekta – nadaljevanje začete razvojnega dela. Zaradi tega so sodelujoči v projektu oblikovali in sprejeli akcijski načrt šol iz konzorcija za delo v bodoče.

10 Zaključek

S projektom Berem in ustvarjam – se učim je konzorcij v vsebinskem in organizacijskem smislu želel pokazati na skrite možnosti, ki jih imamo šole na razvojnem področju – če se povežemo, se poveča naša strokovna moč (tako vsakega posameznika v konzorciju in konzorcija kot celote). Na tak način se lahko šolski sistem, ki je sam po sebi precej rigiden, skozi manjše segmente hitreje in bolje razvija in posodablja, zaposleni pa hitreje strokovno napredujejo.

Z uvajanje štirih različnih modelov pismenosti s pomočjo IKT v šolski prostor, ki temeljijo na dobrem poznavanju didaktike, sodobnih definicij pismenosti, možnosti, ki nam jih nudi sodobna informacijsko-telekomunikacijska tehnologija, medpredmetnem povezovanju, timskem delu (timskem povezovanju in poučevanju), spodbujanju ustvarjalnosti, kritičnosti, učenja učenja in sodelovanja s starši, smo konceptu vseživljenjskega učenja dodali novo dimenzijo in vrednost, v šolske kurikule (zlasti na OŠ) smo vnesli jasno opredeljene cilje povezovanja predmetov oz. disciplin na področju razvoja pismenosti ter domišljene in izdelane strategije za njihovo doseganje (kurikularne povezave in sodelovalno poučevanje). Morda smo s tem in takšnim pristopom v segmentu razvoja različnih vrst pismenosti nakazali smer napredka od medpredmetnega povezovanja do integralnega kurikula.

Projekt je uradno zaključen, šole iz konzorcija pa nameravamo začeto delo nadaljevati, saj smo v dveh letih sodelovanja v projektu uspele v šolskih kolektivih ter med učenci in starši vzbuditi interes za tovrstno delo.

Ugotavljamo, da imamo za nadaljevanje razvojnega dela že kar veliko resursov. Imamo izkušnje s povezovanjem med zavodi in z delom v mrežah, imamo učitelje, ki so sodelovali v projektu, in ki so si pridobili nova znanja ter izkušnje na področju razvijanja različnih vrst pismenosti, razvoja ustvarjalnosti in kritičnega mišljenja, učenja učenja, razvijanja didaktike na področju uvajanja IKT v pouk, imamo spletno aplikacijo SIMOS 2, bazo nalog za učence, izdelane poverilnice Windows Live ID, delno usposobljene učence ... Izdelan imamo razvojni načrt mreže, ki ga lahko vsak zavod prilagodi svojim potrebam in vključi v razvojni načrt svojega zavoda za naslednjih nekaj let. Najpomembnejše pa je to, da so zaposleni v zavodih, učenci in starši, ki so sodelovali v projektu, motivirani za nadaljnje delo.

Zaradi povedanega bi bilo narobe, če bi na sredi poti razvojnega dela in ob temeljih, ki smo jih postavili, ostali v prihodnje prepuščeni sami sebi.

Predlagamo, da se vključi naš konzorcij in naš v projekt kot partnerj v projekt E-šolstvo (zavodi kot posamezniki smo že vključeni). S tem bi pridobili vsi – šole iz konzorcija bi lahko s pomočjo usposobljenih strokovnih delavcev iz projekta E-šolstvo hitreje in kakovostno usposobile večje število svojih strokovnih delavcev za delo na področju IKT (zmanjšali bi razlike med zavodi v konzorciju glede usposobljenosti strokovnih delavcev na področju IKT in pomembno dvignili raven tovrstnega znanja v celotnem kolektivu), ravnateljji in učitelji iz konzorcija pa bi lahko prispevali svoja znanja in izkušnje na vsebinskem in didaktičnem področju, ki bi jih preko projekta E-šolstvo, diseminirali zainteresiranim strokovnim delavcem v šolah partnericah ter delavcem drugih šol (OŠ, OŠPP, gimnazija). Za prvo seznanitev ravnateljev drugih zavodov z izkušnjami v projektu Berem in ustvarjam – se učim pa mrežni tim ravnateljic in ravnateljev predlaga, da ministrstvo omogoči predstavitev projekta na srečanjih ravnateljev za osnovne in srednje šole, ki bosta jeseni v Portorožu.

Menimo, da bi z različnimi oblikami povezovanja in omogočanja diseminacije ministrstvo in država, s sredstvi, ki jih namenjata za tovrstne projekte, dobila v krajšem času še več. To pa bi bila že nova dodana vrednost projekta.

Literatura

- Bilić, V. (2010). Mnenje srednješolcev o kritični pismenosti v multimedijem okolju. *Sodobna pedagogika*, 61, št. 1, str. 192-207.
- Duh, M. (2001). *Računalnik pri likovni vzgoji*. Ljubljana: Zavor Republike Slovenije za šolstvo.
- Grosman, M. (2010). Kakšne pismenosti potrebujemo za 21. stoletje. *Sodobna pedagogika*, 61, št. 1, str. 17-27.
- Gerlič, I. (2000). Informacijsko-komunikacijska tehnologija in sodobna šola, vzročno-posledična razmerja. *Organizacija*, 35 (8), str. 470-472.
- Nacionalna strategija za razvoj pismenosti (2006). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
- Planko, Š. (2010). Začetno opismenjevanje z računalnikom pri likovni vzgoji. V: Hočevar in A., Mazgon, J. (ur.). *Opismenjevanje učenk in učencev, pismenost mladih in odraslih – Vprašanja, dileme, rešitve*. Žalec, Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije, str. 241.
- Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013 (2007). Ljubljana: Služba vlade Republike Slovenije za lokalno in regionalno politiko.
- Vončina, V. (2008). Večrazsežna pismenost kot jedro novega koncepta ... *Sodobna pedagogika*, 59, št. 3, str. 52-63.